

PRISOTNOST KULTURNOUMETNIŠKEGA DELOVANJA IZSELJENCEV V KULTURNIH PROGRAMIH, KI JIH SPONZORIRA MATIČNA DRŽAVA

Milena Domjan

Kulturnoumetniška dejavnost slovenskih izseljencev predstavlja zelo kompleksno področje, saj gre za kulturno delovanje v najširšem smislu besede; vključuje namreč vse vidike kulture, od šolstva in športa preko vseh ustvarjalnih zvrsti, tako vrhunske kot ljubiteljske kulture, do založništva in nenazadnje ohranjanja kulturne dediščine.

Celotno področje je večplastno in zelo občutljivo, saj po eni strani zahteva upoštevanje ciljev kulturne politike Republike Slovenije v skladu s celotami odnosov z državami, v katerih te skupine oziroma Slovenci živijo, po drugi strani pa zahteva upoštevanje dejanskega položaja Slovencev po svetu; predvsem pa pristopa držav, v katerih živijo, do vprašanj večkulturnosti nasploh in nenazadnje do Republike Slovenije kot države.

Glede na te elemente se bistveno razlikuje položaj Slovencev v zamejstvu (znatraj tega segmenta tudi po državah) od položaja Slovencev po Evropi, v prekomorskih državah in državah nekdanje Jugoslavije.

S stališča novejših mednarodnopravnih dokumentov je za vse te skupine pomembno, da se ob procesih integracije v pogojih kulturnega pluralizma dejavno vključujejo v družbo, kjer živijo, obenem pa ohranjajo svojo identiteto.

Skupna značilnost vseh Slovencev po svetu je, da njihovo kulturno identiteto določata dva elementa, po eni strani je to pripadnost kulturi lastnega naroda, po drugi strani pa tudi pripadnost kulturnemu prostoru večinskega naroda. Izseljenci torej predstavljajo kulturnokomunikacijski člen, ki bi ga Slovenija lahko bolje izkoristila pri plasiranju svoje umetnosti in kulture v mednarodni prostor. Pripadniki tretje generacije, ki jim bo potrebno posvetiti posebno skrb in prisluhniti njihovim pobudam, bi pri tem lahko služili kot »kulturni agenti«.

Država naj torej še naprej podpira ohranjanje kulturne identitete slovenskih manjšin in njihovo vključevanje v širšo družbo, ne samo v sosednjih državah, kjer imajo manjšine najbolj jasno opredeljen status, temveč povsod, kjer živijo večje homogene skupine Slovencev. To pa seveda ne sme biti izolirano od tokov moderne družbe.

Skrb za rojake zunaj Republike Slovenije se uresničuje tudi v delu ministrstva za kulturo, ki splošne cilje državne kulturne politike (ohranjanje in utrjevanje narodne identitete in slovenske kulture med rojaki) oplaja s prenosom ali predstavitvijo dosežkov slovenske kulture v prostor, kjer ti rojaki živijo. Posebno skrb pri tem posveča spodbujanju lastne ustvarjalnosti in kontinuiteti že obstoječih kulturnih institucij ter prireditel, ob tem da enakovredno upošteva različno specifično organiziranost slovenskih skupnosti.

Strategija delovanja ministrstva za kulturo na področju »Slovenci po svetu« bi morala potekati v treh segmentih:

1. V segmentu zamejstva – med vsemi kategorijami imajo mednarodnopravno najbolj jasno opredeljen status slovenske manjšine v Avstriji, Italiji in na Madžarskem. Iz tega statusa izhajajo obveznosti do spodbujanja in ohranjanja kulture slovenskih manjšin, tako matične države kakor tudi države, v kateri te manjšine živijo (v zamejstvo se prištevajo tudi avtohtono naseljeni Slovenci na Hrvaškem). V zvezi s tem bi morala matična država Slovenija na bilateralni ravni od sosednjih držav zahtevati vsaj približno enak nivo standardov izvajanja teh aktivnosti. Pravzaprav bi bilo potrebno izdelati strategijo za vsako državo posebej, saj so zgodovinske, politične in tudi kulturne okoliščine, v katerih vsaka od manjšin živi, povsem različne.
2. V segmentu drugih evropskih držav s posebnim poudarkom na slovenskih skupnostih v novonastalih državah bivše Jugoslavije. Tukaj je v ospredju predvsem napor za ustrezno prilagajanje novim razmeram. Potrebno pa bi bilo oblikovanje dolgoročne strategije na ravni Republike Slovenije.
3. V segmentu prekomorskih držav se kaže potreba po odkrivanju novih oblik sodelovanja, ki bi ustrezale potrebam mladih generacij, ki praviloma nimajo več zadovoljivega znanja slovenskega jezika.

V tem okviru kaže še naprej upoštevati že uveljavljene kriterije pri oblikovanju letnih programov ministrstva, saj dosedanji pozitivni odzivi in majhno število pritožb kažejo na njihovo pravilnost oziroma objektivnost.

Strokovna komisija že od začetkov svojega delovanja pri oblikovanju programa poleg kriterija kvalitete upošteva naslednja načela:

- načelo kontinuitete
- načelo ohranjanja narodne identitete zamejcev in izseljencev
- načelo krepitev narodne zavesti, ki ga dosežemo s podpiranjem umetniške in kulturne ustvarjalnosti znotraj posameznih slovenskih skupnosti in v tem okviru skuša iskati ravnovesje.

Prednostno se podpirajo projekti, ki pomenijo razvoj lastne ustvarjalnosti zamejcev in izseljencev.

Pri določanju prioritet se upoštevajo še naslednji kriteriji:

- pri projektih, kjer sodelujejo udeleženci iz Slovenije, zamejstva in izseljenstva, se prednostno financira udeležba zamejcev in izseljencev;
- praviloma se ne financirajo avtorski honorarji za projekte, ki so bili pripravljene v okviru redne dejavnosti inštitucij, ki jih financira ministrstvo za kulturo;
- med projekti v izvedbi nacionalnih ustanov bodo prednostno obravnavani tisti, ki bodo del redne dejavnosti teh ustanov, pri čemer bo ministrstvo sofinanciralo le njihove eksterne stroške, ki bremenijo organizatorja projekta;
- pri programih iz Slovenije bodo imeli prednost projekti, ki bodo vsebinsko in ter-

- minsko predhodno usklajeni, tako z gostitelji kot medsebojno, saj bo država sofinancirala praviloma le po eno veliko gostovanje na leto na posamezni kontinent;
- prednost bodo imeli projekti, ki bodo namenjeni tudi občinstvu države gostitelja, oziroma bodo pomenili širšo promocijo slovenske kulture;
- k predlogom gostovanj, ki naj se po možnosti načrtujejo za daljše obdobje vnaprej, morajo predlagatelji praviloma predložiti pisno vabilo izseljenskih organizacij;
- gostovanja komercialnih skupin se iz tega naslova praviloma ne financirajo;
- projekti, ki vsebinsko sodijo med ljubiteljske dejavnosti, se prijavljajo na Sklad za ljubiteljske dejavnosti;
- vse prispеле prijave bodo pred končno odločitvijo ministrstva usklajene z drugimi sofinancerji, ki delujejo na državni ravni; pri oblikovanju prioritet bo ministrstvo upoštevalo tudi mnenje strokovnih skupin ministrstva za posamezna področja glede kvalitete predlaganih projektov;
- podpiramo vzpostavljanje stikov med različnimi skupinami Slovencev v diaspori.

Poleg tega pa bi bilo potrebno:

- izboljšati komunikacijo med vsemi dejavniki civilne družbe (društvi), ki se v Sloveniji ukvarjajo s to problematiko;
- večjo pozornost bi bilo potrebno posvetiti direktnemu komuniciranju s slovenskimi skupnostmi v tujini;
- skrbno bedeti nad kulturno produkcijo in njenim pretokom, pa tudi spodbujati delovanje že obstoječih inštitucij oziroma vzpodbujati nastajanje novih inštitucij (npr. arhivov in muzejev v prekomorskih deželah); posebno pozornost bi bilo potrebno v kratkoročnem obdobju posvetiti ohranitvi arhivskega gradiva;
- posebno skrb je potrebno posvetiti tretji generaciji, prisluhniti njihovim pobudam;
- zagotoviti integracijo vseh Slovencev v slovenski intelektualni prostor, ki bi jih morali obravnavati, predvsem pa čutiti kot svojo entiteto, ne pa kot nekaj tujega;
- doseči posebno obravnavo teh kulturnih programov, ki jih ni mogoče deliti na institucionalno in ljubiteljsko kulturo;
- doseči širšo medijsko prisotnost dosežkov slovenskih izseljencev v domovini in boljšo informiranost (v obe smeri);
- pospeševati kontinuirano jezikovno izobraževanje, pretok slovenskih knjig in skrbeti za prevajanje slovenske literature v tuje jezike, predvsem jezike, ki jih obvladajo slovenski potomci;
- še naprej izgrajevati skupni slovenski duhovni in kulturni prostor z vzpostavljanjem kontinuitete v posameznih kulturnih okoljih, s čimer vsi Slovenci prispevajo v narodovo zakladnico;
- začeti z intenzivnejšimi pripravami na čas, ko se bo uveljavila Evropa regij;
- pri implementaciji kulturne politike bolj izkoriščati različne instrumente, ki so v sistemu na voljo (častni konzuli, DKP-ji, koordinacije);
- da se člani in določila podzakonskih aktov v primeru Slovencev po svetu razlaga-

jo bolj fleksibilno, upoštevajoč specifično delovanje slovenskih organizacij po svetu;

kulturni programi, pripravljeni za izseljence, naj bi potekali tudi na nekoliko višji ravni, npr. poljudnoznanstvena predavanja, razstave, predstavitve publikacij za izseljence itd.

Praktične izboljšave dosedanjih oblik sodelovanja bo možno doseči s spodbujanjem skupnega sodelovanja v mednarodnih in meddržavnih projektih. Verjetno prihaja tudi čas, ko bo področje »Slovenci po svetu« potrebno intenzivneje povezati in nadgraditi z drugimi sferami (gospodarstvo, turizem itd.).

Ker sta kultura in šport najmočnejša aduta za promocijo vsake države, s tem da kultura že po tradiciji predstavlja osnovno gonilno silo naše državnosti, in glede na to, da je slovenska kulturna produkcija močna in kvalitetna, bi lahko država z njeno pomočjo bolj promovirala tudi gospodarstvo, kar bi v končni fazi imelo zelo pozitiven povratni učinek (tukaj imam v mislih sponzoriranje kulture iz gospodarstva, kar se v manjši meri že dogaja, bo pa ob skromnih proračunskih sredstvih vedno bolj potrebno in dobrodošlo).

Novonastajajoča prijateljska društva odpirajo nove možnosti in oblike sodelovanja. Spodbujanje sodelovanja izseljenskih organizacij in društev s kulturnimi ustanovami v okolju, kjer živijo, lahko odpira nove možnosti pri predstavitvi slovenske kulture in hkrati dviga ugled skupnosti v tem okolju.

Nujno bi bilo potrebno ustvariti »katalog kulturne ponudbe« (ki bi koristil tudi kulturnim atašejem) - dobro bi bilo vzpodbuditi osrednje kulturne ustanove Republike Slovenije (gledališča, muzeje itd.), da v svoje programe vključijo projekte, ki bi bili privlačni oziroma primerni za prenos v druga okolja in obratno, da te iste ustanove omogočijo predstavitve ustvarjalcev iz vrst Slovencev po svetu v okviru rednih programov ter tako pokažejo celoten spekter naše kulturne dediščine.

Namesto zaključka: Sodelovanje Republike Slovenije na področju kulture s Slovenci po svetu bo zahtevalo večji posluš matične države za posebnosti zgodovinskega položaja teh skupin, oblike organiziranosti, stopnje integriranosti v širšo družbo in celote odnosov posameznih držav in Slovenije.

Pri tem ne gre pozabiti, da delovanje ministrstva za kulturo na področju »Slovenci po svetu« predstavlja samo del delovanja države kot celote, zato bi poleg ustave in resolucije potrebovali še konsistentno strategijo za to področje na državnem nivoju.

SUMMARY

THE PRESENCE OF CULTURAL AND ARTISTIC ACTIVITY OF EMIGRANTS IN THE CULTURAL PROGRAMMES SPONSORED BY THE NATIVE STATE

Milena Domjan

Cultural and artistic activities of Slovene immigrants are rather complex since they represent all spheres of culture, speaking in the broad sense of the term. I.e. they include education, sports, all kinds of artistic creativeness, publishing as well as preservation of national heritage.

These activities are going on mainly within Slovene associations. Still there exists a number of Slovene immigrants, mainly intellectuals, who are not included. The reason for their non-participation probably lies in political differences.

The cultural identity of the Slovenes abroad is defined by 2 elements: on one hand they still feel being a part of their own national tradition and on the other they belong very much to the culture of the new country. With this common feature Slovene immigrants represent communication link between the two cultures. This could and should be taken into account by the policy makers designing the promotion strategies of the state. Members of third generation, who need special attention in meeting their cultural needs could serve as 'cultural agents'.

As mother tongue is considered to be the basic element of cultural identity it is necessary to provide better opportunities for the young generations to learn Slovene language. In this respect it would be worthwhile to exploit their interest for their roots combining it with all the available resources (radio, television, internet, as well as literary translations).

Practices experienced in this field by the Ministry of Culture and the outline of possible future policies.